

Vztah k přírodě v Japonsku

Tomáš Homola, xhomola@fi.muni.cz

Japonsko je zemí kontrastů. Proto ani jakékoli povídání o vztahu lidí k přírodě na těchto ostrovech nelze začít jinak, než tímto klišé. Na kontrasty narazíme na každém kroku, při každém styku s Japoncem. O tom, kde se tento dosti specifický rys vzal byly již napsány rozsáhle publikace, proto se jen krátce zmíním o některých jiných, neméně důležitých a charakteristických vlastnostech myšlení lidí.

Obyvatelstvo japonských ostrovů bylo fakticky celou dobu své existence izolováno od okolního světa, zejména přirozeně, geograficky, ale i díky nechuti vládců, ať císařů či šógunů. Jediné významnější výjimky znamenala období Heian (orientace na Čínu) a novodobá éra po reformách Meiji (orientace na západní svět). Ale i v dobách největšího obchodního a společenského otevření se zůstala společnost jako taková izolovaná, snažila se nepouštět zbytečně cizince mezi sebe, docházelo vlastně jen k jakési vzájemné inspiraci a samozřejmě obchodu (více viz například [6]).

Stejně tak, jako je libovolná skupina Japonců uzavřena vůči všem vně (*soto*), tak je i konzervativní, uzavřená vůči nejaponským novinkám. Tento rys spolu se silným společenským cítěním (*haragei*), staletí trénovaným kolektivním rozhodováním (*ringi*) a vysokou mírou odpovědnosti má jistě velký vliv na ekologické smýšlení obyvatel.

Na přelomu století, ale zejména pak krátce po druhé světové válce vyhlásili tehdejší představitelé státu program pro ekonomické oživení země, podporu průmyslové výrobě, jen aby se vymanili z téměř středověké zaostalosti. Celý národ tedy začal na příhodných místech (tedy řidčeji osídlených) budovat rozsáhlé hutní a strojírenské komplexy bez ohledu na své osobní pohodlí či vliv na okolí. K rapidnímu vzrůstu znečištění prostředí dochází zejména koncem padesátých let. Touto dobou ale již začala být ekonomická situace znatelně lepší a mohlo dojít i k vyslyšení zahraničních výtek ke stavu přírody.

Byl tedy vytyčen nový cíl: úspory zdrojů, omezení nežádoucích produktů a ochrana životního prostředí vůbec. Pro některé oblasti ale již bylo bohužel pozdě - například společnost Chisso Nippon stačila otrávit ryby v zálivu Shiramini metylrtuťnatými sloučeninami a několik set lidí z blízkého města Minimata bylo postiženo vážnými duševními poruchami, neboť se živilo rybami vylovenými právě z tohoto zálivu. (Více viz např. [1])

Ale i přes velkou snahu rostlo znečištění jak vody tak vzduchu až do sedmdesátých let. V této době byly přijaty přísnější zákony nejen na ochranu přírody, ale i o odpadech, spotřebě vody a podobné. Pokud nahlédneme do statistik (například [2]), můžeme si snázejí demonstrovat, že v Japonsku není ochrana přírody jen nějakou slovní proklamací. Pro ukázkou jsou některé grafy přejaté z [2] připojeny na závěr této práce.

I kdybychom statistikám příliš nevěřili, o velkých pokrocích nelze pochybovat. Stačí si přečíst libovolný starší cestopis (např. [1], [3], [5]) a srovnat jej s novějším (např. [4]), popř. konfrontovat s vlastními zážitky. Často zmiňovaným příkladem čistota vzduchu v hlavním městě - Tōkyō. Před 15 lety se zde v horkých letních měsících nedalo z důvodů smogu pohybovat bez potíží s dýcháním; naopak v dnešní době zneprjemňuje procházku kolem i těch nejrušnějších ulic pouze horko, popřípadě hluk vydávaný cikádami. Nevím přesně, který z faktorů má největší vliv na této situaci, neboť nikdo nikdy direktivně nezakázal olovnatý benzín či nenařídil používání katalyzátorů. Nicméně olovnatý benzín je přibližně o 4 Y/litr dražší (cena benzínu se v roce 1998 pohybovala okolo 88–102 Yv závislosti na umístění čerpadla), auta bez katalyzátoru jsem v bazarech moc neviděl. Stejně tak (zejména ve velkých lidnatých městech) nemyslitelné, aby lidé, pokud opravdu nemusí, používali osobní dopravní prostředky s výjimkou kol.

A jak jsou na tom se vztahem ke svému okolí „obyčejní“ obyvatelé? Z jejich řeči i chování lze vycítit, že si velmi váží „svého“ soukromého vlastnictví a že i cítí velkou

odpovědnost za něj. Tím samozřejmě myslím především majetek firmy, ve které pracuji a až na druhém místě majetek rodinný, stejně jako ve všech jiných oblastech běžného života. Horší to již je (alespoň podle osobních zkušeností) s ochranou veřejných statků. Staletí (či spíše tisíciletí) života v chudobě naučily žít japonce ve skromnosti, s minimálními nároky na spotřebu zdrojů. Naprostá většina těchto zvyků je zakořeněná natolik hluboko, že ani posledních 50 let volného otevření se země vnějším vlivům na tom nic podstatného nezměnilo. Pouze se k jevům jako jsou nedostatek surovin, vody a jídla přidaly další, zejména pak nedostatek životního prostoru, zejména k bydlení.

Na posledně jmenované specifikum jsem si za svého pobytu nemohl stěžovat, neboť jsem co se plochy bytu týče bydlel velmi slušně i na evropské poměry (budu-li brát v úvahu též byty 1+1). Ale musím jedním dechem dodat, že se jednalo o Tsukuba Science City, město až na samém okraji „Velkého Tokia“ s relativním dostatkem volných ploch budované vědci a pro vědce. Ale i zde platí, že zvyk je železná košile a například můj nadřizovaný s ženou neměli byt o mnoho větší, ale o hodně dražší.

Nedostatek volného prostoru je nelépe vidět na příkladu velkých měst - konglomerátu Tōkyō-Yokohama, Kyōto, Ōsaka, Hiroshima, Mrakodrapy vyšší než 100 metrů jsou zde navzdory velmi častým zemětřesením již velmi častým jevem, každý volný kousek je osazen stromy, případně jinou zelení, silnice jsou vedeny na estakádách často nad řekami, dopravu zabezpečují linky metra, které má své tunely i v několika úrovních nad sebou.

Ale vraťme se na závěr ještě k běžnému životu běžných lidí. Výše ve zkratce zmíněné jevy se výrazně podepisují na jejich životním stylu. Velmi často zmiňovanými zážitky z návštěvy Japonska jsou jistě zkušenosti s koupelnami – způsob hygieny je koncipován tak, že i lidé žijící osamoceně mají mnohem menší spotřebu vody než Češi a přitom se koupou a vykonávají veškeré ostatní hygienické úkony podstatně častěji než našinci.

Další postřehem, o kterém většina cizinců (bohužel) neví, je fakt, že japonci nejí ani nepijí (a ani nesmrkají) na veřejnosti, mimo k tomu určené podniky. Toto samo o sobě způsobí při setkání s cizincem neznalého základů způsobů maximálně úsměv japonce, který bude dělat jako že nic nevidí. Podstatně příjemnějším důsledkem je nepřítomnost odhozených použitých obalů na ulici (ale též nižší počet odpadkových košů).

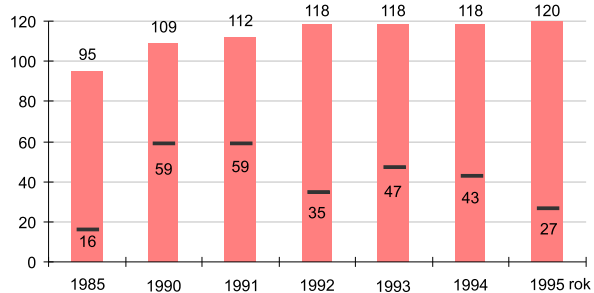
Ale abych na obyvatele Ostrovů vycházejícího slunce nepěl jen samou chválu, je třeba říct, že i sem již začíná bohužel pronikat konzumní způsob života. Například kolo jako dopravní prostředek zde má tak nízkou cenu, že při vážnější poruše je snadnější jej vyhodit než nechat opravit. A tak se přímo před rektorátem Tsukuba University povalují desítky, možná stovky různých odhozených částí kol.

Závěrem ale nelze než konstatovat, že (nejen) ve vztahu k přírodě by nám mohli být japonci podle mého názoru velmi dobrými učiteli nebo alespoň v některých ohledech velkou inspirací. Stejně tak jako my mají velmi omezenou surovinovou základnu, nemají žádné vodní taky, na kterých by se daly postavit větší vodní elektrárny, a přesto jsou nyní jednou z nejbohatších a nejdůležitějších zemí světa.

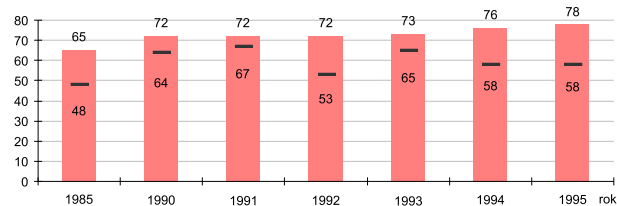
Literatura

- [1] Thoma, Zdeněk, Toulky po Japonsku, Panorama, Praha, 1980
- [2] Japan Almanac, Asahi Shimbun, Tokyo, 1998
- [3] Winkelhöferovi, Jan a Vlasta, Sto pohledů na Japonsko, Orbis, Praha, 1973
- [4] Janoš, Jiří, Tajemný Nippon, Libri, Praha, 1998
- [5] Lejnar, Jiří, Tvůrci Japonského zázraku, Horizont, Praha, 1970
- [6] Reischauer, Edwin O., Craig, Albert M., Dějiny Japonska, Nakladatelství lidové noviny, Praha, 2000

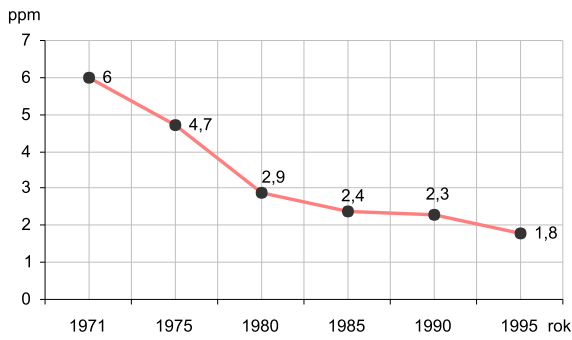
Přílohy

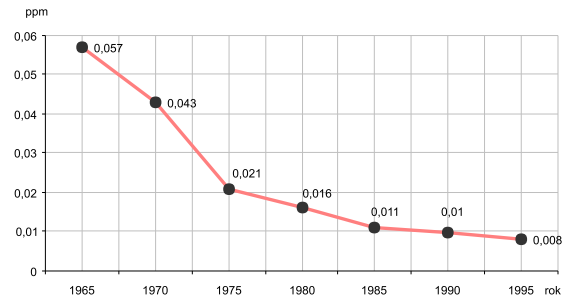
Poměr kontrolních úřadů, u kterých došlo k překročení povolených koncentrací **NO_x** (spodní čísla) z celkového množství úřadů tyto koncentrace sledující.

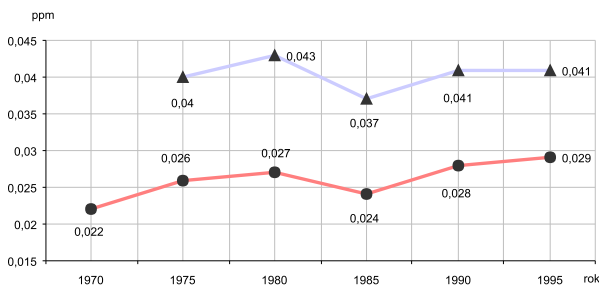
To samé, ale pro úřady specializující se na automobilové zplodiny.

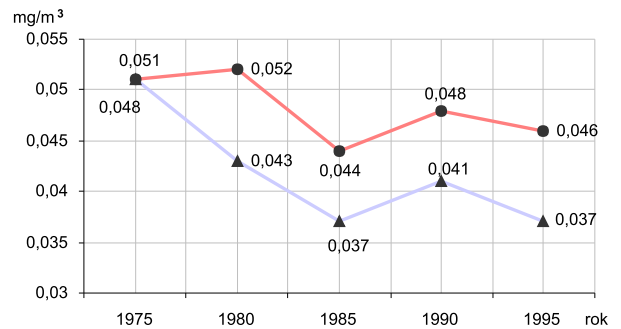
Roční průměry koncentrací **CO** v ovzduší (bráno jako průměr 14ti úřadů specializujících se na automobilové zplodiny)

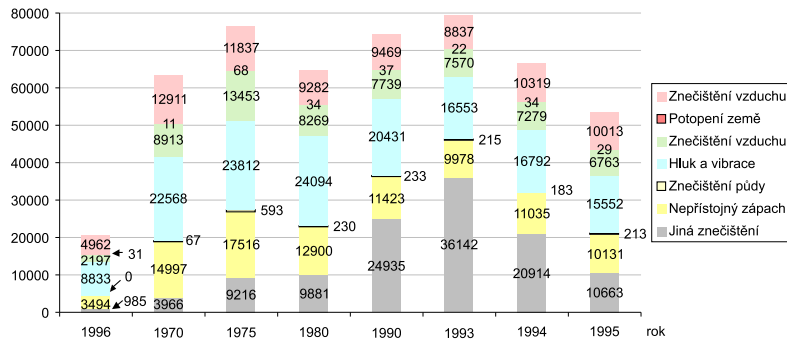
Roční průměry **SO₂** v ovzduší celkově

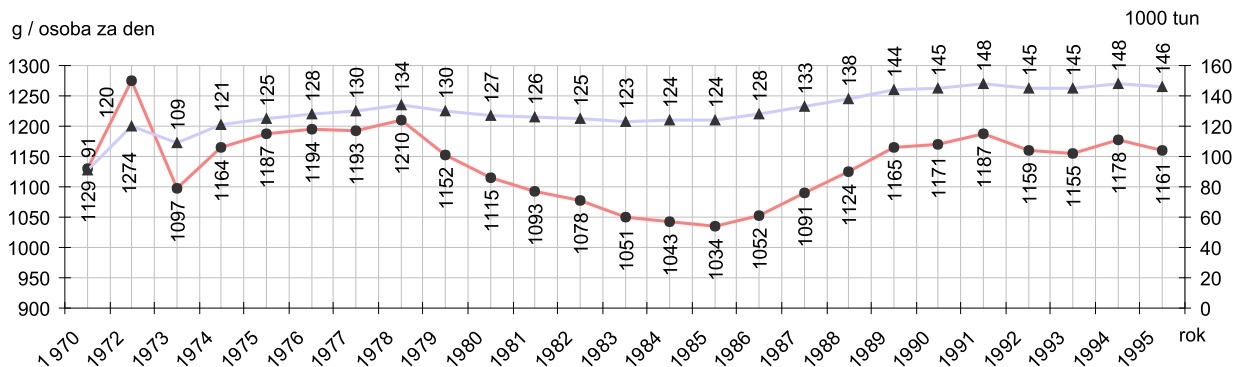
Roční koncentrace **NO_x**, horní údaje se týkají znečištění automobily, ve spodním případě jde o celkový průměr.

dtto pro **pevné částice**

Počet pokut uložených za znečištění životního prostředí v jednotlivých letech.

Množství vyprodukovaných odpadků.